

Keywords: *Personal, professional, and educational and professional deformations; status, role and design deformations; seven-factor model typology of the deformed personality.*

Березка Софія Вікторівна – асистент кафедри практичної психології ДВНЗ «Донбаський державний педагогічний університет» (м. Слов'янськ, Україна). E-mail: lichman_sonya@mail.ru

Berezka Sphiya Viktorivna – Assistant of the Department of Practical Psychology, State Higher Educational Institution «Donbass State Pedagogical University» (Sloviansk, Ukraine). E-mail:lichman_sonya@mail.ru

УДК 378.22.016:502/504:[613/614]

КРИТЕРІЇ ГОТОВНОСТІ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ПРИРОДНИЧИХ ДИСЦИПЛІН ДО РЕАЛІЗАЦІЇ ЗДОРОВ'ЯЗБЕРЕЖУВАЛЬНИХ ТЕХНОЛОГІЙ У ЗАКЛАДАХ ОСВІТИ

М. М. Дяченко-Богун

Подальшого уточнення набула сутність поняття «готовність майбутніх учителів природничих дисциплін до реалізації здоров'язбережувальних технологій у закладах освіти». Визначено критерії готовності майбутніх учителів природничих дисциплін до реалізації здоров'язбережувальних технологій у закладах освіти, до яких віднесено мотиваційно-ціннісний; когнітивно-інформаційний; процесуально-діяльнісний; особистісно-сугестивний.

Ключові слова: *здоров'я, здоров'язбережувальні технології, мотиваційно-ціннісний компонент готовності, когнітивно-інформаційний компонент готовності, особистісно-сугестивний компонент готовності, процесуально-діяльнісний компонент готовності.*

Постановка проблеми в загальному вигляді та її зв'язок з науковими і практичними завданнями. В умовах постіндустріального суспільства людина, її життя та здоров'я становлять найвищі людські цінності, адже саме вони є ключовим показником рівня цивілізованості суспільства, головним критерієм

ефективності діяльності всіх його сфер. Враховуючи, що Україна спрямовує всі свої зусилля на входження в європейський суспільно-економічний та культурно-освітній простір, особливого значення набувають зусилля по визначенню національних освітніх пріоритетів та робота над створенням модернізованої моделі вищої освіти європейського зразка.

Підтвердженням цього є й найважливіші стратегічні завдання, визначені національною програмою «Освіта (Україна ХХІ століття)» і «Діти України», Національною доктриною розвитку освіти й програмою «Здоров'я нації», спрямовані на забезпечення всебічного розвитку людини, становленню її духовного, психічного та фізичного здоров'я. Пріоритетність формування відповідального ставлення до здоров'я як найвищої індивідуальної та суспільної цінності акцентовано відображається в Конституції України, Законі України «Про освіту», концепції національної безпеки України. Ці завдання передбачають пошук шляхів удосконалення процесу формування, зміцнення і збереження здоров'я підростаючого покоління та їх ефективного впровадження в процес життєдіяльності кожної особистості.

З огляду на це проблема виділення і аналізу критеріїв готовності майбутніх учителів природничих дисциплін до реалізації здоров'язбережувальних технологій у закладах освіти є актуальною і має беззаперечне теоретичне і практичне значення.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, в яких започатковане вирішення даної проблеми і на які спирається автор. Проведені дослідження В. Г. Алексеевої, І. О. Афахова, М. О. Безруких, І. Г. Бердникова, О. С. Васильєвої, Ф. Р. Філатова, І. В. Вершиніної, О. В. Глузмана, В. М. Гриньової, І. В. Журавльової, С. А. Закопайло, В. В. Красьського, А. К. Маркова, В. М. Розіна, Є. М. Смирнової-Трибульської, С. В. Стрижака, К. С. Хруцького, Р. І. Цветкової вказують на те, що сформованість ціннісного ставлення до свого здоров'я та здоров'я оточуючих, висока умотивованість до здоров'язбережувальної діяльності є найважливішою складовою підготовки майбутнього вчителя до реалізації здоров'язбережувальних технологій у професійній діяльності.

Виділення раніше не вирішених частин загальної проблеми, котрим присвячується стаття. Актуальність проблеми дослідження зумовлюється загостренням у педагогічній теорії і практиці суперечності між необхідністю комплексної підготовки майбутніх учителів природничих дисциплін до реалізації здоров'язбережувальних

технологій у закладах освіти та відсутністю ефективної моделі підготовки, відповідного навчально-методичного забезпечення, адекватних форм і методів навчання. Аналіз науково-педагогічної літератури дозволив зробити висновок, що проблематика виділення і аналізу критеріїв готовності майбутніх учителів природничих дисциплін до реалізації здоров'язбережувальних технологій у закладах освіти не була предметом окремого спеціального дослідження.

Мета статті полягає у виділенні, аналізі та науковому обґрунтуванні критеріїв готовності майбутніх учителів природничих дисциплін до реалізації здоров'язбережувальних технологій у закладах освіти.

Виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням отриманих результатів. Сформованість ціннісного ставлення до свого здоров'я та здоров'я оточення, висока вмотивованість до здоров'язбережувальної діяльності є найважливішою складовою готовності майбутніх учителів біології до реалізації здоров'язбережувальних технологій у професійній діяльності. Виключну увагу в процесі підготовки майбутніх учителів потрібно приділяти питанням мотивації до збереження власного здоров'я, педагогічної роботи, ставлення до здоров'я як до ціннісної орієнтації особистості. Адже саме ціннісне ставлення до вказаних питань зможе забезпечити ефективність будь-яких дій, спрямованих на збереження та зміцнення власного здоров'я і здоров'я тих, хто оточує. Це дає нам підставу виділити *мотиваційно-ціннісний критерій* сформованості досліджуваного феномену.

Мотиваційно-ціннісний критерій визначає рівень сформованості мотивації майбутніх учителів біології до реалізації здоров'язбережувальних технологій у професійній діяльності, а також оцінює прагнення до професійного успіху і фахового зростання завдяки використанню здоров'язбережувальних технологій у закладах освіти.

Високий рівень сформованості цього критерію характеризується яскраво вираженою мотивацією майбутніх учителів біології до реалізації здоров'язбережувальних технологій у професійній діяльності. Середній рівень – посереднім проявом мотивації до здоров'язбережувальної діяльності у закладах освіти. Низький рівень характеризується невираженою мотивацією студентів до здоров'язбережувальної діяльності.

Зміна освітньої парадигми вимагає переосмислення ролі та значення практичних навичок та вмій, а також цінностей та особистого

ставлення. Реалізація компетентнісного підходу дозволяє наблизити знання та уміння фахівця до вимог ринку праці, що призводить до підвищення його конкурентоспроможності на цьому ринку. Компетентнісний підхід ґрунтується на оцінюванні навчального процесу за його результатами [3, с.12].

Використання компетентнісного підходу дозволяє нам виокремити *когнітивно-інформаційний критерій* готовності майбутніх учителів біології до реалізації здоров'язбережувальних технологій у професійній діяльності. Зміст підготовки на всіх етапах навчання містить:

- оволодіння фундаментальними знаннями з дисциплін здоров'язбережувальної спрямованості;
- формування міждисциплінарних зв'язків;
- застосування набутих знань у практичній здоров'язбережувальній діяльності.

Особливого значення на сучасному етапі набувають знання щодо застосування сучасних інформаційно-комп'ютерних технологій у здоров'язбережувальної діяльності. Як наголошує Є. Смирнова-Трибульська, на сучасному етапі «...розвитку відкритої освіти однією з вимог до учителя біології є комп'ютерна грамотність» [4, с.17].

Аналіз критеріїв готовності майбутніх учителів біології до реалізації здоров'язбережувальних технологій у професійній діяльності дозволяє зробити висновок, що *когнітивно-інформаційний критерій* визначається рівнем володіння студентами сукупністю знань із природничих дисциплін, які необхідні для реалізації здоров'язбережувальних технологій у закладах освіти, формування здорового способу життя у школярів, розв'язання професійно-значущих завдань зі створення здоров'язбережувального середовища у навчальному закладі.

Сукупність знань із природничих дисциплін, що необхідні для розв'язання завдань щодо зміцнення, збереження та формування здоров'я учнів, складають знання про:

- закони та теоретичні положення валеології, вікової фізіології, психології, гігієни, здоров'язбережувальної педагогіки;
- форми, методи та засоби реалізації здоров'язбережувальних технологій;
- педагогічний супровід первинної профілактики соціально-небезпечних захворювань і проявів адиктивної поведінки;

– методи педагогічних та психологічних досліджень, які забезпечують реалізацію здоров'язбережувальних технологій у загальноосвітніх навчальних закладах [2, с. 84].

Рівні когнітивно-інформаційного критерію мають певні характеристики. Низький рівень характеризується повною відсутністю знань студентів із природничих дисциплін щодо реалізації здоров'язбережувальних технологій у професійній діяльності. Середній рівень характеризується наявністю обмежених знань із природничих дисциплін, необхідних для формування, зміцнення та збереження здоров'я учнів загальноосвітніх навчальних закладів. Високий рівень характеризується наявністю глибоких і ґрунтовних знань студентів із природничих дисциплін, що дозволяє майбутньому вчителю біології вільно оперувати теоретичними знаннями щодо технології здоров'язбереження та використовувати їх у практичній здоров'язбережувальній діяльності.

Важливою частиною готовності майбутніх учителів біології до реалізації здоров'язбережувальних технологій у професійній діяльності є *процесуально-діяльнісний критерій*, оскільки проведені дослідження довели найбільшу ефективність у здоров'язбережувальній діяльності використання інтерактивних технологій навчання. Рівень підготовки майбутнього вчителя біології до практичного використання здоров'язбережувальних технологій залежить від поширення інноваційних технологій навчання у вищому навчальному закладі. З огляду на це, особливої актуальності набуває думка О. Глузмана, що технологія університетської педагогічної освіти повинна передбачати:

– широке застосування форм і методів активного навчання, що сприяють інтенсифікації навчально-пізнавальної і професійно-педагогічної діяльності;

– моделювання професійно-педагогічної діяльності в навчальному процесі при підготовці фахівців шляхом проектування і вирішення педагогічних ситуацій, а також трансформації прийомів навчальної роботи студентів в «освітньо-педагогічні вміння» (В. Краєвський);

– включення студентів до професійно-спрямованої творчої діяльності, що припускає перенесення засвоєних професійно-педагогічних знань, умінь, способів діяльності на широку галузь педагогічної дійсності;

– переважання різних форм самоосвіти, що припускають широке впровадження елементів нових інформаційних технологій [1, с. 10].

С. Стрижак актуалізує ті педагогічні здібності, що необхідні для професійної діяльності вчителя біології:

– *гностичні*, які проявляються у швидкому оволодінні методами пізнання об'єкта власної діяльності (учня), змістом, засобами, формами і методами навчально-виховного процесу із природничих дисциплін;

– *проективні*, які дають змогу уявити кінцевий результат майбутньої діяльності;

– *конструктивні* проявляються у створенні спільної творчої діяльності вчителя та учнівського колективу;

– *комунікативні* є підвалиною педагогічної діяльності та проявляються у створенні взаємозв'язку між учителем та учнями, батьками, колегами, здатності сприймати співрозмовника, викликати у нього довіру;

– *організаційні* проявляються у здатності організувати власну та групову, індивідуальну навчальну діяльність учнівського колективу, схильності до організаторської діяльності та ін. [5, с. 48].

Основою для ефективної реалізації завдань із формування, збереження та зміцнення здоров'я школярів у закладах освіти є сформованість *процесуально-діялісного критерію* готовності майбутніх учителів біології до реалізації здоров'язбережувальних технологій у професійній діяльності. Цей критерій визначає рівень сформованості умінь і навичок студентів (гностичних, прогностичних, критичного оцінювання, проектувальних, конструктивних, комунікативних, організаторських), які сприятимуть формуванню здоров'язбережувального середовища у закладах освіти.

Рівні сформованості процесуально-діялісного критерію мають свої характеристики. Низький рівень сформованості характеризується задовільними гностичними, прогностичними, оцінними, проектувальними, конструктивними, комунікативними й організаторськими вміннями та навичками щодо реалізації здоров'язбережувальних технологій у професійній діяльності майбутніх учителів біології.

Важливе значення для визначення рівня готовності майбутніх учителів біології до реалізації здоров'язбережувальних технологій у професійній діяльності має *особистісно-сугестивний критерій*. Це зумовлюється тим, що комунікативні здібності студентів та емоційне налаштування на здоров'язбереження є одними із головних факторів ефективного впровадження здоров'язбережувальних технологій у практичну діяльність загальноосвітніх навчальних закладів.

Аналіз якостей, які позитивно впливають на формування і збереження здоров'я учнів, дозволив сформуванати такий їх перелік:

- прояви емпатії;
- вміння володіти власними емоціями;
- ефективне слухання;
- сформовані комунікативні навички [5, с. 50].

Таким чином, показником особистісно-сугестивного критерію є сформованість у студентів комунікативних здібностей та розвиток емпатії як емоційної налаштованості на реалізацію здоров'язбережувальних технологій у загальноосвітніх навчальних закладах.

Мотиваційно-ціннісний критерій характеризує бажання студентів самостійно впроваджувати здоров'язбережувальні технології у практичну діяльність загальноосвітнього навчального закладу; когнітивно-інформаційний – відображає сукупність знань майбутніх учителів біології, володіння якими забезпечує ефективне розв'язання професійних завдань щодо зміцнення та збереження здоров'я учнів загальноосвітніх навчальних закладів; процесуально-діяльнісний – забезпечує гностичні, прогностичні, оцінні, проектувальні, конструктивні, комунікативні та організаторські уміння та навички студентів щодо реалізації здоров'язбережувальних технологій у професійній діяльності; особистісно-сугестивний – формує комунікативні здібності та позитивну емоційну налаштованість майбутніх учителів біології на здоров'язбережувальну діяльність із учнями загальноосвітніх навчальних закладів.

Висновки і перспективи подальших досліджень. Таким чином, сутність підготовки майбутніх учителів природничих дисциплін до реалізації здоров'язбережувальних технологій у професійній діяльності зумовлюється необхідністю урахування кардинальних змін у пріоритетах розвитку суспільства, підвищенням вимог до особистості майбутнього вчителя природничих дисциплін, міждисциплінарним характером проблеми здоров'я та здоров'язбереження в умовах загальноосвітніх навчальних закладів. Вказані аспекти актуалізують зацікавленість суспільства у висококваліфікованих учителях природничих дисциплін, здатних до реалізації здоров'язбережувальних технологій як гарантії їхньої успішної професійної кар'єри та конкурентоспроможності на ринку праці.

Дана стаття не вичерпує всіх сторін аналізованої проблеми і актуалізує необхідність посиленої уваги стосовно подальших

грунтовних теоретичних напрацювань і вдосконалення практики впровадження технологій здоров'язбереження у систему професійної підготовки майбутніх учителів природничих дисциплін.

Література

1. Андрущенко В. П. Модернізація освіти: політика і практика / В. Андрущенко // Педагогіка і психологія. – 2002. – № 3. – С. 12–15.
2. Глузман А. В. Тенденції розвитку університетського педагогічного формування в Україні: дис. ... доктора пед. наук : 13.00.04 / Глузман Александр Владимирович. – К., 1997. – 479 с.
3. Мезинов В. Н. Формирование конкурентоспособности будущего учителя в образовательном процессе университета : автореф. дис. соискание учен. степени доктора пед. наук : 13.00.08 «Теория и методика профессионального образования» / В. Н. Мезинов. – Елец, 2009. – 43 с.
4. Смирнова-Трибульська Є. М. Теоретико-методичні основи формування інформатичних компетентностей вчителів природничих дисциплін у галузі дистанційного навчання : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня доктора пед. наук : 13.00.02 «Теорія та методика навчання» / Є. М. Смирнова-Трибульська; Нац. пед. ун-т імені М. П. Драгоманова. – К., 2008. – 44 с.
5. Стрижак С. В. Науково-методичні основи професійної підготовки майбутніх учителів природничих дисциплін у вищих педагогічних навчальних закладах : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04 / Стрижак Сергій Вікторович. – Полтава, 2005. – 237 с.

КРИТЕРИИ ГОТОВНОСТИ БУДУЩИХ УЧИТЕЛЕЙ ЕСТЕСТВЕННЫХ ДИСЦИПЛИН К РЕАЛИЗАЦИИ ЗДОРОВЬЕСБЕРЕГАЮЩИХ ТЕХНОЛОГИЙ В УЧЕБНЫХ ЗАВЕДЕНИЯХ

М. Н. Дьяченко-Богун

Дальнейшего уточнения приобрела сущность понятия «готовность будущих учителей естественных дисциплин к реализации здоровьесберегающих технологий в учебных заведениях». Определены критерии готовности будущих учителей естественных дисциплин к реализации здоровьесберегающих технологий в учебных заведениях, к которым отнесены мотивационно-ценностный; когнитивно-информационный; процессуально-деятельностный; личностно-сугестивный.

Ключевые слова: *здоровье, здоровьесберегающие технологии, мотивационно-ценностный компонент готовности, когнитивно-информационный компонент готовности, личностно-сугестивный компонент готовности, процессуально-деятельностный компонент готовности.*

CRITERIA OF READINESS OF THE FUTURE TEACHERS OF NATURAL SCIENCES TO THE IMPLEMENTATION OF HEALTH-SAVING TECHNOLOGIES IN EDUCATIONAL INSTITUTIONS**M. M. Dyachenko-Bogun**

More accurate definition is given to the essence of the concept «readiness of the future teachers of natural disciplines to implementation of health-saving technologies in educational institutions». The criteria of readiness of the future teachers of natural disciplines to implementation of health-saving technologies in educational institutions are defined: motivational-value; cognitive-informational; process-activity; person-suggestive.

The essence of education of readiness of the future teachers of natural sciences to implementation of health-saving technologies in professional activity is conditioned by the necessity of taking into account the fundamental changes in the priorities of society and increased requirements to the personality of the future teacher of natural sciences.

Keywords: *Health, health-saving technologies, motivational-value readiness component, cognitive-informational readiness component, person-suggestive readiness component, process-activity readiness component.*

Дяченко-Богун Марина Миколаївна – доктор педагогічних наук, доцент кафедри ботаніки, екології та методики навчання біології Полтавського національного педагогічного університету імені В. Г. Короленка (м. Полтава, Україна). E-mail: ecos.poltava2015@gmail.com

Dyachenko-Bogun Maryna Mykolayivna – Doctor of Pedagogical Sciences, Associate Professor of Botany, Ecology and methods of teaching biology of Poltava National V. G. Korolenko Pedagogical University (Poltava, Ukraine). E-mail: ecos.poltava2015@gmail.com